

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

(Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)

A magyar bibliografia alapvető munkájához, melyet *Régi Magyar Könyvtár* címen ismer és használ az irodalom, a Magyar Könyv-Szemle 15 éven át minden füzetében hozott adalékot. Közlései az első kötet anyagát, az u. n. magyar ősnymtatványok lajstromát 320 ismeretlen számmal gyarapították, s a második kötethez, a nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészetéhez közölt adalékok száma is immár a száz felé közeledik. Ez adalékok közlését az új folyamában is egyik kiváló feladatunknak fogjuk tekinteni: hisz minden egyes könyvczím, melyet az enyészettől megmentünk, becses adatot szolgáltat a hazai irodalomtörténet egyik legérdekesebb korszakához, régi kulturánk egyik legfontosabb fejezetéhez. Fölkérjük azért a hazai közkönyvtárak vezetőit s a magyar könyvészet szakfőfiaiit, hogy kutatásaikat ez irányban tovább folytatva, azok eredményéről a Magyar Könyv-Szemlét időnkint értesíteni szíveskedjenek. A régi folyamnak azt a szokását, hogy a teljesen új adalékokat sorszámmal látta el, mi is követjük, folytatva a számozást ott, a hol a régi folyam utolsó kötete elhagyta. Első közleményünk gazdagsága reményt nyújt arra, hogy a rovat régi nyomtatványaink sorozatát a jövőben is sok becses adalékkal fogja gyarapítani.

I.

Magyar nyelvű nyomtatványok.

1.

[321.] *Bécs, 1562.*

Kalendarium es az aegh forgasabol valo igaz itiletek Ky az Craccai Piotrcoui Thamas szerzese szerind forditatek magiarrá, Pesti Bornemissa Peter Deak által. Az edes iduözitő vrunk Iesus

Christus születésének M. D. LXII Eztendeiére. (*Fametszet: Két oroslán által tartott magyar czimer, u. m. négyelt pajzs 1—4 mezéjében a pólyák, a 2—3. mezőben a hármás halmon álló kettős kereszt.*) Az hodnak fogiatkozasa lezen szent Iacob huanak 15 napjan (*Fametszet: a hold.*) Az felseges Roäy Chazarnak engedelmből Bechbe niomtata Raphael Hofhalter.

A naptári rész 32 sztlan levélre terjed; ezt követi:

A 33a. lapon: Igaz iöuendö itileték Christus urunk születése után ualo M. D. LXII. eztendőnek szolgáltatására. Az Craccai Tiotroni stb. . . . által, Venus chyllag ez eztendőnek igazgatoia Iupiter peng segítő tarsa. Bechbe niomtata Raphael Hofhalter.

A magyar naptárak közül eddig a Bécsben, 1572. évben nyomtatott naptárat ismertük legrégebbnek. A fentebb leírt példány ezt épen tíz évvel előzi meg, s ez a most ismert legrégebb magyar naptár. Egyetlen példánya az alább ismertetendő naptárakkal együtt a Batthyány hercegi család körmendi levéltárában került napvilágra, s a családi könyvtárba lett átvitelve. A préselt bőrbe kötött 8r. példány, sajnos, nem maradt reánk teljes épségben; csak az A—F₁=41 sztlan levele van meg. A lelet azonban így is érdekes és bibliografiai jelentőségén kívül történeti becscsel ruházzák fel azon feljegyzések, melyeket a naptári rész lapjai közé betoldott 22 jegyzetlap őrizett meg számunkra. E feljegyzésekből, miket itt egész terjedelmükben közlünk, kitűnik, hogy a naptár Nádasdy Tamás nádor valamelyik Sárváron lakó belső emberének tulajdonát képezte; az 1562-ik év épen a nádor életének utolsó éve volt, s a jegyzetek, melyek jobbára az ő udvari életére vonatkoznak, egy héttel temetése után szakadnak meg.

(Január.)

4. *Hoc die venit mag. dnus Ladislaus Banffy ad Sarwar.*
6. *Hoc die movit se ex Sarwar mag. dnus Ladislaus Banffy.*
7. *Hoc die venit ad Sarwar mag. dnus Ioannes Chzorom.*
9. *Hoc die venit ad Sarwar mag. dnus Franciscus Thereck.*
10. *Hoc die venit ad Sarwar mag. dnus Ioannes Chorom una cum uxore et filia, statimque post prandium moverunt se ad Czoprok unacum dno Francisco Thewreck.*
23. *Hoc die venit ad Sarwar mag. dni Francisci Theoreck consors*
24. *Hoc die discessit Papam versus.*

(Február.)

8. *Ez nap lethh Kristoff uram hiöz foghasa Janoshazan.*
12. *Hoc die venit ad Sarwar mag. Laszamptra.*
13. *Post prandium hoc die se mauit.*
14. *Ez nap menthenek Sarwarrul Maylath vram zolgay hohánásban.*
15. *Ez nap indwlth az nag.wr Sarwarrul. Egerwarra.*
17. *Ez nap Egerwarrul az wr mes h . . .*

(Április.)

8. *Ez nap wethek magyarok az Hegyesdeth.*12. *Ez nap ywith az wr Sarwarra Ewthwesrwł haddal.*

(Május.)

24. *Ez nap wolth Egberwaran kezfoghása Czobor Imreh vramnak.*

(Június.)

2. *Ez nap holth megh Nadasdy Thamas vram orzag nádrispánna Egeruáráth kylencz és tyz ora közöth ebéd előtt.*7. *Ez nap temették el az ny kegelmes vrunka h nádrispánth Egberwáry kalasthromba.*14. *Ez nap menth nádrispánné azzonom Nádasdra.*

A kötés első tábláján belül a következő sorok olvashatók:

*Jesus iesus tarch meg ez warban múnket. Isten, isten őrizz meg ez hazban múnket.**Dr. Hodinka Antal.*

2.

[322.] *Várad, 1566.*

A keresztyeni Gyülekezetben Valo Isteni Diczeretek. Egyben Szedőgettek, Es Mostan Nyomtattattak vyonnan eregbitetek, es emendáltattak L. F. által. (*Fametszet*). Varadon, Nyomtatot Raphael Hoffhalter, Anno M. D. Lxvj.

4r. 186 sztt lap. Végül: tábla, 1 levél.

Egyetlen példánya a wolfenbütteli hercegi könyvtárban. Czimét közölte Szilády Áron, Szegedi Gergely énekeskönyvéhez irt tanulmányában.

Hellebrant Árpád.

3.

[323.] *Debreczen, 1569.*

Enekes Könyv mely-ből SZOKTANAC AZ VRNAC Diczeret mondani, az anya kent egy házban es keresz | tyenekneec minden gyülékőzetiben, mostan vyobban | egeben fedegegettetőtt, es meg öreg-bittetőtt, Sz. | Gergel általa meg emendáltattatott. (*Fametszet*). PSALMO C. XLIX. Diczeretet mondgyatok az Istennek az fen, teknek Gyülekezetiben. | DEBRECZEMBE | Nyomtatta Komlos Andras. AN. M. D. LXIX.

4r. 221. sztt lap. Elül czimlap, 1 levél.

Szabó K. a R. M. K. I. kötetében 332. sz. a. említ egy énekes könyvet, Huszár Gáltól, melynek csonka példánya az Akadémia könyvtárában van meg. Összehasonlítván e csonka példányt az itt leírt bo-

roszlóival, kitűnik, hogy ez énekes könyv nem Huszár Gálé, hanem Szegedi Gergelyé. Másrészt az is kitűnik, hogy ez énekes könyvből két kiadás jelent meg, mert a föntebbi csonka példány eltéréseket mutat az itt közölt teljes példánytól.

Egyetlen példányát a boroszlói városi könyvtárban találtam meg. A M. Tud. Akadémia az eredetiről sorhű kiadást bocsátott közre, a czímlap hasonmásával, mely az Akadémiai Értesítő f. évi januári füzetében is megjelent.

Hellebrant Árpád.

4.

[324.] *Bécs, 1580.*

Kalendarium, mind az praktikaiával egietembe: ezielen 1580. esztendőre: az Craccay astrologus Slouatius Peter mester iteleti szerint iratatoth mastan pedig Gradnay Thamas forditasabul magiarul niomtattott. (*Fametszet: koszorúba foglalt magyar czímer.*) Az fölseges romai chaszarnak kögielmes engedelmebeől Bechben Apffel Mihali niomtatta.

A 26b. lapon:

Kalendariumnak utolso resze ki praktikanak mondatik, meliben ennehani orszagoknac tertinendo dolgai es essety minden napi ideonec forgasiual vannak megirva ez mostani 1580 esztendoere, az Craccai stb.

Következik a latin ajánlás Radetius István egri püspök-höz; az aláírás: Th. Er. lazka.

8r. A—F₂=44 sztlan levél.

Egyetlen példánya a Batthyány hercegi család könyvtárában, Körmenden.

Dr. Hodinka Antal.

5.

[325.] *Bécs, 1583.*

KALENDARIVM | ES EZ IELEN VALO | 1583 ESZTENDEY PRA | ctika mynd az egh forgáfaban, | ideonek változafaban, és orfza | gokban valo teortenetekkel eg | gietemben, melliet az Slo-uatius | Peter mesfter Craccai Astrologus | iteleti szerent, mastan Pal | Sebestyen magyarul fordeitotta | (*Fametszet: az ország czímere*). Az feölfeges Romai Czufszárnak | kegyelmes engedelmeből | Bechben Apffel Mihali | niomtatta.

8r. 43 sztlan levél; beosztása mint az előbbié.

Egyetlen példánya ugyanott.

Dr. Hodinka Antal.

6.

[326.] *Német-Ujvár, 1584.**Naptár az 1584-ik évre. Czímlapja hiányzik.*

(25b. l.) Eghjarasi jeuendő mondas, az Vr Christus 1584. eztendeyere. Austriay Stadius Gyergy mesterteul zóróztetöt. Vyuarat Nyomtatta Manlius Janos.

A 26a. lapon latin ajánló-levél Nádasdy Tamáshoz.
Datae in Vyuar 12. Octob.

A 35 -levélnél megszakad.

Egyetlen példánya ugyanott.

Dr. Hodinka Antal.

7.

Nagy-Szombat, 1591.

Calendariom es az Móstani M. D. LXXXXI. esztendőben törteneendő neminemű dolgokrul Annak fölötte az időnc napankent köuetkezendő állapottyarul iratot itilet. Az Craccai Fontanus Balint irasabol Magyarra fordetotta Peechi Lucach. (*Fametszet: a hold.*) Nyomtatatot nagy Szombatba Anno M. D. LXXXXI.

(25b. l.) Az NemesNevezetes Es Bevseges *stb. lásd M. Könyv-Szemle 1881. 244—245. l., hol Magyar Sulpicz e naptárnak könyvtáblából kiáztatott, 4 levélből álló töredékét ismerteti a pannonhalmi könyvtárból.*

8r. A—D₄=32 sztlan levél, mint föntebb.

Egyetlen teljes példánya ugyanott.

Dr. Hodinka Antal.

8.

Debreczen, 1593.

Ivdicivm magyar nyelven, az O, és Vy Kalendarium szerint: Chistus Vrunk születese vtan 1593. Eztendőre. Tenativs Ianos M. az Krakai fő Oskolaban rendeltet Astrologusanak irasabol Magyarra forditatot. (*Fametszet, mely a napot ábrázolja.*) Pünkösd hau. 20. nap az Napnak ható resze meg homalyosodik az Kettős ieginek 8. grad. 3. mi: az Sarkan feie mellett, 2. hor. delvtan. Többet olvas ez Kalend. vegeben. Debreczenben.

16r. A—E₂=34 sztlan levél.

Eme naptár czímmását Szabó K. a R. M. K. I. k. 167. sz. a. közölte ugyan Weszprémi után, de nem pontosan. A pontos czímmást közlöm ezúttal az időközben birtokomba került példányból, melynek *A*, *C* és *E* íve teljesen megvan.

Szell Farkas.

9.

[327.] *Sicz, 1593.*

M.D.XCIII. | EZTENDÖRE | VALO CALENDARI | om, es az időnek naponként va | ló állapotjáról, s egyéb tőr | tenhető dolgokról | való ítelet | Crakkai Fontanus Balint | irasabol Magyarra | fordítatot. | (*Fametszet: az ország címere.*) Siczben nyomtatta | Manlius János.

A 25b. lapon: Az könyvnyomtató az olvasónak istentől minden íot kiuan.

Egyetlen csonka példánya (Sr., A—D₄=32 sztl. levél) a Batthyány hercegi család könyvtárában, Körmenden.

Dr. Hodinka Antal.

10.

[328.] *Debreczen, 1594.*

Ivdicium magyar nyelven Christus Vrnk születése vtan 1594 Eztendőre Melyben, Embolismus vagyon, azaz tizen három holnap. Magyarra Fordytatot az M. Ioannicivs Gabrielnek az Krakai fő Oskolaba rendeltetet Astrologusnak irasabol. (*Fametszet, mely égi jegyeket ábrázol.*)

Az nap meg homaliosodik Pinkest hauanak, 10 napian, vegeződik napkeletkor Az Hold Penig homaliosodik meg 19 napian MintSz hauanak napkelet előtt reggel. Debreczenben.

Második cím: Az eghi czilagoknak forgasabol való ióuen-dőlesek követkőznek, az Időre valo szamtartasual egye-temben. Ioannicius Gabor. M. az Krakai Akademiának fő Astronomusa irasabol fordítatot. Venus ez Eztendőnek Vra, Mercvriivs penig es Ivjiter közösse.

16r. A—E₂=34 sztl. levél.

Az egyes hónapok után — deczembert kivéve — két-két sor vers van. Ezek itt következnek:

- (*Január.*) Janos kiuan eret vagni, kedues lakodalmat,
Ho fottara vagot fa müre kellő leszen.
- (*Február.*) Kertek hanyasnak, szőlök metzesnek örülnek,
Szantani vegy ökret, irtani kertbe szeres.
- (*Márczius.*) Mes eret az feieden, Szőlök nitasnak örülnek.
Fonni sövent, vetemeny kertbeli kellő leszen.
- (*Április.*) Könyebeicz hasadat, küssebeicz veredet eckor
Vltes szep fiatalt, rai mehet ebbe keres.
- (*Május.*) Főrödni, vert venni, magadat gyógyetani kellő.
Sayt es tegla veres most io, herelni Bikat.
- (*Június.*) Almafat olcz mestan, (*így*) bator legy minden
vtodban.
Retbe kaszaly szenat, Saytot is ebbe czinaly.
- (*Július.*) Veredet oltalmazd, Oruos el tauozek telled,
Eckorban vizuel bort elegyesuen igyad.
- (*Augusztus.*) Reszegseg mostan tauozek kerlek erőssen.
Ves magot az földbe, Tengeren ebbe ne iar.
- (*Szeptember.*) Ez betegseges feelmes enni gyümölczet.
Kertedben mostan vetnye kellő paraid.
- (*Október.*) Hogy ha sokat termet Szőlő hordodat erősseicz
Szancz, ves, ha vetement varnya böuön akarz.
- (*November.*) Buzat foghagymat ves mostan, geztenyet ültes
Mübeli io fákat, Makot-is ebbe keres.

Egyetlen példánya, melyből a *D* ív hiányzik, könyvtáramban.

Szell Farkas.

11.

[329.] *Debreczen, 1598.*

Ujfalvi Imre, Kalendárium. 1598.

Szabó K. a R. M. K. I. 308. sz. a. ismerteti Ujfalvi Imre 1599. esztendei Kalendáriumát, de hogy Ujfalvi 1598. évre is szerkesztett már naptárt, azt emlékezetben hagyta az öreg Bartha Boldizsár, Debreczeni Chronicájában (II. kiadás 19. l.): «Az országokon ezen időben jövő nagy itéletit Istennek eszébe vette volt Astrológiai Prognosticálásban ezelőtt még 60 esztendővel egy Ujfalvi Imre nevű debreczeni schola mester, ki az 1598. esztendőre írt *Kalendáriumjában* ekképen írt a többi között:

Ezer hatszáz ötvenhétben
 Rezzen világ minden részben,
 Mikor jámbor érsz ennyiben,
 Intlek fel nézz ily igyedben.
 Mert vagy Jel kezd ködben lenni,
 Vagy az Halis vissza folyni,
 A nagy Taurus elolvadni,
 Kis Haleyon adattatni.» stb.

Szell Farkas.

12.

[330.] *Debreczen, 1616.*

Kalendarium, az 1616. Esztendőre, Christus Urunk születése után, mely Bissextilis. Az Krakai Kalendariomból Magyarra fordítottat. (*Korona nélküli magyar címér fametszetben, vörös nyomással.*) Debreczenben, Nyomtatta Lipsiai Pál.

Második cím: Prognosticon Astrologicum. Az Egi csillagoknak forgasabol valo itilet, ez mostani 1616. Esztendőben, nemimű törteneendő dolgokról, es az üdöknek változásairól. Mind Nemetből és mind Lengyelből Magyarra fordítottat. Debreczenben, Nyomtatta L. P. *Végül*) (*jelű íven hozzáadva:* Vilag teremtetül fogva valo rövid Chronica.

16r. A—D+)(=40 sztl. levél.

Egyetlen teljes példánya könyvtáramban.

Szell Farkas.

13.

[331.] *Kassa, 1624.*

Tyukodi tartományban támadott, Galliából származandó uj propheta stb. (*Kakast ábrázoló fametszet vörös színben.*) *Végén:* Cassán Schultz Dániel által 1624.

Egylevelű nyomtatvány, 40×30 cm. nagyságu 4r. levél egyik oldalára nyomatva.

Ifj. Kemény Lajos fedezte fel Kassa váaos egyik jegyzőkönyvének könyvtáblájában, és egész terjedelmében közölte az Irodalomtört. Közl. 1893. évfolyamában, 100. l.

Sch. Gy.

14.

[332.] *Debreczen, 1632.*

Paraphrasis psalmodum Davidis selectiorum, metrorhythmica. In futurum Scholasticae juventutis et pueritiae nostrae exercitium matutinum et vespertinum Debrecini, opera Melchioris Fodorik M. DC. XXXII.

16r. 30 sztt levél. Elül címnap, ajánló levél = 1 sztl. levél.

Latin és magyar szöveggel. A könyvnyomtató a tanuló ifjúságnak ajánlja. Ez ajánló sorokból kitűnik, hogy ezt a művet *Ujfalvi* Imre állította egybe, és pedig a latin zsoltárokat *Spethe* András fordításából véve, valamint az is, hogy régiebb kiadása teljesen elfogyott. Ez tehát újabb kiadás. Szabó Károly az első kiadást sem ismeri.

Egyetlen példánya könyvtárban.

Széll Farkas.

15.

[333.] *Debreczen, 1632 körül.*

Énekes könyv.

16r. A—T₄ = 150 sztl. levél.

Birtokomban csak az *R* és *T* ív van meg; ezek azonban a végső ívek, mert a *T* ív hátulsó 4 sztlan levelén teljesen megvan a tartalommutató, melynek fejezete így hangzik: *Index Psalmorum, Hymnorum et Cantorum, tam Latinorum quam Ungaricorum.* Az indexen felül 146 sztt levélből állott az egész könyv, mert a 146. levelen van a «*finis*».

A nyomás kétségtelenül debreczeni. Betűi egyeznek az imént említett *Paraphrasis psalmodum Davidis* című könyvecske betűivel, mely Debreczenben, 1632-ben nyomtatott. Valószínűnek látszik, hogy ez is, mint amaz, iskolai célra szolgált, erre utal az alant olvasható két ének is, mely *Karácsonyi új énekecskének* van benne megjelölve.

In dulci jubilo etc.

In dulci jubilo.*
Mi éneklésünk jó,
Szívünknek vigása,
Hogy *in praesepio*,
Mint napnak világa.
Matris in gremio,
Alpha et O,
Alpha et O.

O Iesu parvule,
Ki megkeserülé,
Szomorú szívünket,
O puer op ime,
Mi betegségünket,
O princeps gloriae,
Trahe me post te,
Trahe me post te.

* A dőlt betűkkel szedett sorok az eredetiben is cursiv betűkkel nyomtatvák.

Oh Patris charitas,	<i>Ubi sunt gaudia,</i>
O Nati lenitas,	Csak a mennyországba,
Mind elvesztünk volna,	Hol angyali zengés,
Nostra crimina,	<i>Novaque gaudia,</i>
Elvesztettük volna,	És az hol éneklés
<i>Coelorum gaudia,</i>	<i>In regio curia,</i>
Örökségünk már,	Ott lakozunk már,
Örökségünk már.	Ott lakozunk már.

M á s.

Nota: *Resonet in laudibus etc.*

Zengjen nagy dicsérettel,
Ékes éneklésekkel
Sion most az hívekkel,
Megjelent már Christus, kit szült Mária.

Christus nekünk küldeték,
Tiszta szüztül születék,
Férfi mag nélkül fogantaték,
Megjelent: etc.

Gyermekek dicséretet,
Uj királynak éneket,
Mondgyatok szent verseket,
Megjelent már: etc.

Szell Farkas.

14.

Várad, 1650.

Abba atya. Avagy könyörgesnek lelke. Melly szerént kiki tsak magátul-is, készen, mindenféle dolgokrul, a'karminémü állapotban, válogatot szép lelki buzgosagokat őnthet-ki Isten előtt. Kiszakasztatott, A' Könyörgésre ki-adott Mesterseges Tablakbol; és az ő meg-betsülhetetlen hasznalatosságáért, ilyen kis Formaban, külön-is közönségessé-tétegett, Medgyesi Pal által. Varadon, Nyomtatta Szenczi Abraham, 1650.

12r. 88 lap. Czímlap és ajánlás 4 sztl. levél.

Nem egyéb ez a könyv, mint a melyet Szabó K. a R. M. K. I. 833. sz. a. leírt, csakhogy címlevél híján az akkor még egyetlennek tartott példányból a művek címmását nem volt képes adni. Téves tehát, hogy a nyomtatás helye *Bártfa* volna, miként azt Szabó Károly

az ajánlásból következett, mert a nyomtatás, miként a fenti cím-
másból most már bizonyos, *Váradon* eszközöltetett.

A birtokomban levő példányból közben néhány levél hiányzik.

Szell Farkas.

17.

[334.] *Kassa, 1671.*

Luther Márton Kissebbik Catechismusa. Az az: A' Keresz-
tyéni Hitnek fundamentomáról való rövid oktatófa. Nyomtatott
Kassán, 1671. Esztend.

16r. A—B=48 sztt lap.

Egyetlen példánya a báró Podmaniczky-család könyvtárában Kis-
Kartalon.

Hellebrant Árpád.

18.

[335.] *Halle, 1709.*

Györi Kátéchismus az az D. Luther Marton, Kis Kátéchismuffa
Más kép kegyes kérdésekkel egyetemben Most uyontan Magyarra
fordittatott, a Györi Luthe: Oskolában tanuló Ifjúságnak kedvéért
Nemzetes Swaidli Mihal Uram kölcségével. Nyomtatott Saxoniai
Halla Városában Orbán Istvány által. Ao. 1709.

16r. A—C=72 sztt lap.

Egyetlen példánya a M. Tud. Akadémia könyvtárában.

Hellebrant Árpád.

19.

[336.] *Thorn, 1709.*

Hogy Tekéntettes Nemzetes és vétézlő Gınainer Istvan Uram,
Sontag Jacob Uram eő ely hagyot özvőgyét Nemes és Nem-
zetes Anna Christinat kedves Hazás tarfajul akarna venni Nemes
Otlík Andras evel a kis ajandikal kedveskedni akart. Thorunii.
Impreffit Joannis Nicolai. 1709.

2r. 2 levél.

Egyetlen példánya a thorni gymnasiumi könyvtárban.

Hellebrant Árpád.